

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY

Ksiądz Stanisław Sudół człowiek i duszpasterz (1895-1981), red. Jan Konefał, Sandomierz-Stalowa Wola 2004, ss. 254.

Publikacja jest zbiorem 14 referatów dotyczących życia i działalności zasłużonego duchownego, związanego z diecezjami przemyską i sandomierską. Ich autorami są osoby, które bądź to znały ks. Sudoła osobiście, bądź też zajmowały się jego postacią w swoich badaniach naukowych. Z tego też względu prezentują one zróżnicowane podejście metodologiczne i dopiero po lekturze wszystkich wyłania się całościowy obraz, a poszczególne referaty stanowią egzemplifikację różnych aspektów życia i działalności księdza.

Na uwagę zasługuje artykuł otwierający książkę, pióra prof. KUL-u Jana Konefała. Umieszcza on postać ks. Sudoła w kontekście wielkich wydarzeń historycznych, których był świadkiem w swoim długim życiu, ale też i tych o charakterze lokalnym, dzięki którym lepiej można zrozumieć szczegółowe analizy wybranych aspektów jego działalności.

Wśród tych szczegółowych analiz wybijają się teksty S. Nabywańca o działalności w Więzownicy, z uwzględnieniem złożonej sytuacji narodowo-wyznaniowej na tym terenie, oraz T. Berezy i B. Stanaszka. Obejmują one okres po II wojnie światowej, a problematyka dotycząca ks. Sudoła staje się dla autorów punktem wyjścia dla poszerzonej analizy problemów duszpasterstwa w diecezjach przemyskiej i sandomierskiej w tym czasie.

Wizytacje generalne parafii unickich w województwie kijowskim i braclawskim po roku 1782, oprac. Marian Radwan, Lublin 2004, ss. 912.

Jest to obszerna publikacja źródłowa, która zawiera protokoły wizytacyjne czterech dekanatów, po dwa z województw kijowskiego i braclawskiego. Jest częścią dobrze zachowanej wizytacji generalnej odbytej na polecenie biskupa J. Smogorzewskiego. Formularz wizytacji jest niezwykle dokładny i stosowany konsekwentnie, a zawiera informacje dotyczące kościoła parafialnego, wyposażenia, uposażenia, bractw i ludności. Informacje są obszerne, zawierają szczególnie w części poświęconej ludności istotne dane statystyczne. Każdy kończy się dekretem reformacyjnym.

Publikację poprzedza wstęp, zawierający informacje o źródle, jego losach

i zasadach przyjętych przy jego opracowaniu. Całość dopełnia słownik rzadkich wyrażeń występujących w źródle, oraz indeksy: cerkwi, kapłanów i kolatorów.

Stanisław K. O l c z a k, *Kościół parafialny w archidiakonacie włocławskim XVI-XVIII wieku*, Lublin 2004, ss. 268.

Praca oparta na szerokiej podstawie źródłowej, jest efektem wieloletnich zainteresowań wizytacjami kościelnymi i możliwościami ich wykorzystania w badaniach naukowych.

Podjęty temat nie był dotychczas opracowany tak kompleksowo. W pierwszym rozdziale znajdujemy analizę rodzajów kościołów wraz z ich rozmieszczeniem przestrzennym. Rozdział drugi zawiera informacje o głównych elementach architektonicznych świątyń i ich otoczenia. Trzeci zawiera ważne, acz umykające uwadze autorów licznych opracowań szczegółowych, informacje o stanie zachowania analizowanych obiektów. W czwartym zestawiono liczbę ołtarzy, ich materiał i wyposażenie. Ostatni, piąty rozdział, zawiera interesujące analizy relacji pomiędzy wezwaniami kościołów a treściami obrazów będących ich wyposażeniem.

W treści narracji i w aneksie umieszczono liczne tabele zbiorcze i przekrojowe, wykresy i mapy, stanowiące integralną część opracowania i ułatwiające ogarnięcie rozległego materiału informacyjnego zaczerpniętego z wizytacji. Na końcu znajdują się indeksy osobowy i miejscowości, oraz liczne fotografie wielu z omawianych kościołów.

Chelmski Konsystorz Greckokatolicki [1525] 1596-1875 [1905]. Inwentarz analityczny archiwum, oprac. Maria Trojanowska, Warszawa 2003, ss. 590.

Omawiana pozycja jest propozycją nowoczesnego inwentarza analitycznego. W swojej strukturze zawiera wszystkie elementy właściwe dla inwentarza sumarycznego. Opisy poszczególnych jednostek zostały jednak poszerzone o obszerną informację o ich zawartości. Niekiedy jest to nawet cała strona druku. Nie zawierają one regestów, ale w obszerny, narracyjny sposób informują o treści jednostki.

Jak sama Autorka zaznacza, inwentarz ma charakter autorski i jest propozycją wzorca pewnego typu pomocy archiwalnej. Należy liczyć, że wywoła on dyskusję teoretyczną, na co M. Trojanowska liczy.

oprac. ks. Grzegorz Bujak

Roland P r e j s OFM Cap, *Zakonnicy franciszkańscy Królestwa Polskiego po kasacie 1864 roku. Dzieje – postawy*, Warszawa 2003, ss. 390.

Książka ojca R. Prejsa zawiera wykaz skrótów, bibliografię, wstęp i sześć rozdziałów: I. Społeczność zakonna przed kasatą, II. „Reforma” klasztorów i jej bezpośrednie następstwa, III. Zakonnicy w klasztorach, IV. Zakonnicy pozosta-

wieni przy kościołach poklasztornych; kapelani, V. Emigranci, katorżnicy, zesłańcy, VI. Zakonnicy sekularyzowani i „uwolnieni od życia zakonnego”, a także zakończenia streszczenie w języku angielskim, spisu tabel, indeksu osób, indeksu geograficznego i spisu treści.

Przedmiotem badań Autora było ukazanie dziejów „zakonników franciszkańskich” zakonów normujących swoje życie według reguły św. Franciszka z Asyżu – bernardyni, franciszkanie (konwentualni), kapucyni i reformaci – od kasaty 1864 r. do 1918 r., a właściwie do 1933 r. (śmierci ostatniego zakonnika).

W niniejszym dziele Autor przedstawił sytuację zakonów franciszkańskich przed kasatą 1864 r. (organizacja, sieć klasztorów, duszpasterstwo i zaangażowanie w powstaniu styczniowym). Omówił ukaz kasacyjny z 1864 r. i wynikające z niego wszelkie konsekwencje. Następny etap pracy został poświęcony zakonnikom, którzy pozostali w klasztorach, zakonnikom pozostawionym przy kościołach poklasztornych, zakonnikom, którzy znaleźli się poza klasztorem (emigracja, banicja, zesłanie). Pracę zamyka omówieni zakonników sekularyzowanych i tzw. uwolnionych od życia zakonnego.

Dzieło o. R. Prejsa jest poparte bogatym materiałem źródłowym, zebranych w archiwach zakonnych i diecezjalnych oraz literaturą tematu. Syntetycznie, dogłębnie i z typową sobie precyzją omawia on burzliwe dzieje zakonników franciszkańskich po 1864 r.

Protokoły wizytacyjne dekanatu bytomskiego z lat 1792-1793, wydał Józef Pater, Poznań-Wrocław 2003, ss. 256.

Książka ukazała się w serii „Źródła dziejowe”, red. M. Górny, jako tom 26. Zawiera notę od wydawcy, omówienie źródła, *Visitatio Ecclesiarum Decanatus Bythomiensis*, katalog osób duchownych, objaśnienia skrótów, bibliografię, indeks osób i miejscowości, streszczenie w języku angielskim.

Protokoły wizytacyjne z dekanatu bytomskiego sporządzone zostały w latach 1792-1793. Całość poszytu zawiera odpowiedzi z 19 parafii (12 po polsku i 7 po łacinie) według siedemnastopunktowego schematu. Dekanat bytomski należał do jednego z większych w diecezji krakowskiej i w 1792 r. (od 1821-1945 do archi/diecezji wrocławskiej) liczył 20 kościołów parafialnych, 2 filialne, 1 szpital, 8 kaplic publicznych, 1 zgromadzenie zakonne franciszkanów konwentualnych. Protokoły zawierają sporo materiału źródłowego dotyczącego kultury materialnej i duchowej mieszkańców ziemi bytomskiej, zwyczajów, stosunków religijnych, majątkowych, społecznych i genealogiczno-demograficznych.

Publikacja protokołów wizytacyjnych dekanatu bytomskiego jest nieocenionym źródłem dla historyków i nie tylko, gdyż zawiera informacje o wizytowanych kościołach, ich zasobności i wyposażeniu, majątku, otoczeniu kościelnym, instytucjach związanych z nim (szkoły, szpitale) oraz o stanie religijno-moralnym wiernych.

Wykazy osób z akt parafialnych diecezji łuckiej do 1945 roku, opracował ks. Waldemar Witold Żurek, Lublin 2004, ss. 1000.

Książka ukazała się jako trzecia pozycja w ramach „Biblioteki Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”. Zawiera słowo wstępne biskupa łuckiego M. Trofimiaka, przedmowę ks. prof. M. T. Zahajkiewicza, wstęp, a także rys historyczny diecezji łuckiej. Zasadniczy trzon stanowi wykaz ksiąg metrykalnych z parafii: Annowola, Berezne, Binduga, Družkopol, Jałowicze, Kalinówka, Katerburg, Kołki, Kowel, Ludwipol, katedralnej w Łucku, wojskowej w Łucku, Maciejów, Nieświcz, Ostróg, Poddębce, Stara Huta, Szpanów, Toczyn, fary we Włodzimierzu, pojeziuckiej we Włodzimierzu, Zaturce, oraz akta luźne i aneksy.

Publikacja obejmuje księgi metrykalne diecezji łuckiej jedynie będące w depozycie Ośrodka ABMK Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jest ona cennym źródłem informacji dla zainteresowanych osób, mieszkających przed 1945 r. na terenie diecezji łuckiej, która po tej dacie w całości znalazła się w ramach ówczesnego ZSRR, a obecnie Ukrainy, oraz dla genealogów.

Tadeusz Ceynowa ks., Ziemia pogranicza. Dekanat wałecki w latach 1821-1920, Radom 2004, ss. 335.

Publikacja została zaopatrzona w przedmowę ks. Zygmunta Zielińskiego i obejmuje wstęp, rozdziały: I. Zarys dziejów dekanatu do 1821 roku, II. Wpływ wydarzeń politycznych na życie kościelne (1821-1920), III. Struktura dekanatu, IV. Organizacja, V. Duszpasterstwo, zakończenie, wykaz skrótów, wykaz tabel i map, bibliografię, aneksy i ilustracje.

W niniejszej publikacji Autor podjął próbę odtworzenia funkcjonowania dekanatu wałeckiego w XIX i na początku XX wieku. Zaprezentowaniu jego organizacji i funkcjonowania w omawianym okresie wymagało sięgnięcie przez ks. Ceynowę do niezwykle bogatych źródeł archiwalnych polskich i zagranicznych. Podjął on próbę dania odpowiedzi jak przedstawiała się sytuacja Kościoła katolickiego w latach 1821-1920 w dekanacie pozostającym poza granicami Wielkiego Księstwa Poznańskiego, będącego jednocześnie pod jurysdykcją każdorazowego arcybiskupa poznańskiego.

Pokolenia spełnionego obowiązku. Studia z dziejów Polski i Polaków w kraju i na obczyźnie w XX wieku, dedykowane Profesorowi Józefowi Gralińskiemu, red. Janusz Faryś, Roman Nir, Marek Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2004, ss. 496.

Książka została dedykowana prof. Józefowi Gralińskiemu, profesorowi historii Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie, który w połowie października 2003 r. ukończył 90 lat. Publikacja jest zbiorem artykułów podzielonych na 3 części: I. Z dziejów Polski i Polaków w kraju i na obczyźnie, II. Z zagadnień międzynarodowych, III. Varia, publikację zamykają noty o autorach.

Studia z dziejów Polski i Europy w XIX i XX wieku. Księga dedykowana Profesorowi Piotrowi Stefanowi Wandyczowi, red. Janusz Faryś, ks. Roman Nir, Marek Szczerbiński, Gorzów Wielki 2004, ss. 644.

Publikacja jest dziełem zbiorowym ofiarowanym profesorowi Piotrowi Stefanowi Wandyczowi, historykowi zajmującemu się historią Polski, Europy, a związanemu z uniwersytetami amerykańskimi. Książka została podzielona w następujący sposób: nota biograficzna Piotra S. Wandycza, bibliografia jego prac, I. Wybrane problemy z dziejów Polski, II. Z historii Europy i stosunków międzynarodowych, III. Varia, zaś całość publikacji zamyka nota o autorach poszczególnych artykułów.

oprac. Ryszard Skrzyniarz